

UDK 32:004

Rustambek RASULOV,
Fan va texnologiyalar universiteti dotsenti v.b, PhD
E-mail: rustamrasulov07081995@gmail.com

USAT dotsenti, f.f.n E.Kalkanov taqrizi asosida

PROSPECTS FOR THE FORMATION OF POLITICAL IDEOLOGIES IN THE ERA OF DIGITAL TRANSFORMATION

Annotation

This article provides a scientific and theoretical analysis of the formation of political ideologies in the context of digital transformation, focusing on their structural and substantive changes as well as future development prospects. The study examines the impact of digital technologies, social media platforms, and algorithmic governance on the legitimation, dissemination, and societal influence of political ideologies. Through a comparative analysis of traditional and digital-era ideological models, key trends such as ideological fragmentation, the rise of emotional political discourse, and the strengthening of network-based identities are identified.

Key words: Digital transformation, political ideology, digital civilization, ideological legitimation, political consciousness, digital participation, algorithmic governance, fragmented ideology, political discourse, democratic processes.

ПЕРСПЕКТИВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЛИТИЧЕСКИХ ИДЕОЛОГИЙ В ЭПОХУ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ

Аннотация

В статье осуществляется научно-теоретический анализ процесса формирования политических идеологий в условиях цифровой трансформации, их содержательных и структурных изменений, а также перспектив дальнейшего развития. Особое внимание уделяется влиянию цифровых технологий, социальных сетей и алгоритмических систем управления на легитимацию политических идеологий, их распространение и воздействие на общественное сознание. На основе сравнительного анализа традиционных и цифровых идеологических моделей выявляются такие ключевые тенденции, как фрагментация идеологии, усиление эмоционального политического дискурса и рост сетевых идентичностей.

Ключевые слова: Цифровая трансформация, политическая идеология, цифровая цивилизация, идеологическая легитимация, политическое сознание, цифровое участие, алгоритмическое управление, фрагментарная идеология, политический дискурс, демократические процессы.

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA DAVRIDA SIYOSIY MAFKURALARNING KELAJAKDAGI SHAKLLANISH IMKONIYATLARI

Annotatsiya

Ushbu maqolada raqamli transformatsiya sharoitida siyosiy mafkuralarning shakllanish jarayoni, ularning mazmunini va strukturaviy o'zgarishlari hamda kelajakdagi rivojlanish imkoniyatlari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda raqamli texnologiyalar, ijtimoiy tarmoqlar va algoritmik boshqaruv tizimlarining siyosiy mafkuralar legitimatsiyasi, tarqalishi va ijtimoiy ongga ta'siri masalalari yoritiladi. An'anaviy mafkuraviy modellar bilan raqamli davr mafkuralari qiyosiy tahlil qilinib, fragmentarlashuv, emotsional diskurs va tarmoq asosidagi identitetlarning kuchayishi asosiy tendensiyalar sifatida ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: Raqamli transformatsiya, siyosiy mafkura, raqamli sivilizasiya, mafkuraviy legitimatsiya, siyosiy ong, raqamli ishtirok, algoritmik boshqaruv, fragmentar mafkura, siyosiy diskurs, demokratik jarayonlar.

Kirish. XXI asr boshlaridan boshlab insoniyat taraqqiyoti yangi bosqichga - raqamli transformatsiya davriga qadam qo'ydi. Ushbu jarayon nafaqat texnologik infratuzilmaning yangilanishi, balki ijtimoiy ong, siyosiy munosabatlar va mafkuraviy tizimlarning tubdan qayta shakllanishi bilan ham xarakterlanadi. Raqamli transformatsiya sharoitida siyosiy mafkuralar endi faqat an'anaviy institutlar, siyosiy partiyalar yoki mafkuraviy markazlar orqali emas, balki raqamli platformalar, ijtimoiy tarmoqlar, algoritmik axborot oqimlari orqali shakllanmoqda va tarqalmoqda. Shu sababli, siyosiy mafkuralarning kelajakdagi shakllanish imkoniyatlarini raqamli kontekstda ilmiy asosda tahlil qilish dolzarb ilmiy vazifaga aylanmoqda.

Mazkur jarayonlarni tahlil qilgan J.Habermas raqamli kommunikatsiya sharoitida legitimlikning shakllanishi endi

majburiy hokimiyat mexanizmlariga emas, balki muloqot va kelishuvga asoslanishini ta'kidlaydi [1]. Uning fikricha, siyosiy tizimning barqarorligi fuqarolarning ongli ishtiroki va ochiq kommunikativ muhit bilan belgilanadi. Ushbu yondashuv raqamli transformatsiya sharoitida siyosiy mafkuralarning kelajakdagi shakllanish imkoniyatlarini tushunishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Habermasning kommunikativ legitimatsiya konsepsiyasi raqamli davr uchun ayniqsa dolzarb bo'lib, u mafkuraning majburlovchi emas, balki muloqotga asoslangan modelga o'tayotganini ko'rsatadi. Biroq ushbu yondashuv raqamli platformalardagi algoritmik manipulyatsiya va axborot notengligi muammolarini yetarli darajada hisobga olmaydi. Shu sababli, raqamli mafkura shakllanishida kommunikativ

erkinlik bilan bir qatorda texnologik nazorat masalasini ham tahlil qilish zarur.

Shuningdek, M. Castells raqamli jamiyatda hokimiyat va mafkura "axborot oqimlari ustidan nazorat" orqali amalga oshirilishini ta'kidlaydi [2]. Uning nazariyasiga ko'ra, raqamli tarmoqlar siyosiy g'oyalarni nafaqat tarqatadi, balki ularni tanlab filtrlash va qayta talqin qilish imkonini ham beradi. Bu esa siyosiy mafkuralarning kelajakda yanada moslashuvchan, lekin bir vaqtning o'zida fragmentarlashgan shaklda rivojlanishiga olib keladi.

Metodologiya. Mazkur tadqiqot raqamli transformatsiya sharoitida siyosiy mafkuralarning shakllanish mexanizmlarini chuqur va tizimli tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, unda zamonaviy siyosiy-falsafiy yondashuvlar, ijtimoiy fanlar metodologiyasi hamda raqamli jamiyat nazariyalarining integratsiyalashgan modeli qo'llanildi. Tadqiqot metodologiyasi kompleks xarakterga ega bo'lib, nazariy va empirik tahlil usullarining o'zaro uyg'unlashuviga asoslanadi.

Birinchi navbatda, tadqiqotda falsafiy-metodologik yondashuv asosiy tayanch sifatida tanlandi. Ushbu yondashuv siyosiy mafkurani tarixiy, ijtimoiy va madaniy kontekstda shakllanuvchi murakkab fenomen sifatida talqin qilish imkonini beradi. Xususan, mafkuraning raqamli muhitda o'zgaruvchan mazmun kasb etishi, uning normativ va legitimatsion funksiyalarining qayta talqin qilinishi aynan falsafiy tahlil orqali ochib berildi. Bu borada kommunikativ ratsionallik konsepsiyasiga tayangan holda, siyosiy mafkuralarning raqamli muloqot jarayonlarida shakllanishi va ijtimoiy kelishuvga ta'siri tahlil qilindi [3].

Ikkinchi metodologik yo'nalish sifatida tizimli va strukturaviy tahlil usuli qo'llanildi. Ushbu usul orqali siyosiy mafkuralar raqamli transformatsiya sharoitida yaxlit tizim sifatida o'rganildi. Mafkura tarkibiy elementlari - g'oyaviy mazmun, tarqatish kanallari, legitimatsiya mexanizmlari va auditoriya bilan o'zaro aloqasi - alohida va o'zaro bog'liqlikda tahlil qilindi. Tizimli yondashuv raqamli platformalar, algoritmlar va axborot oqimlarining mafkuraviy tizimga integratsiyalashuv jarayonini aniqlash imkonini berdi. Bu jarayonda raqamli tarmoqlarning markazsizlashgan tuzilmasi siyosiy mafkuralarning fragmentarlashuviga olib kelayotgan muhim omil sifatida ko'rsatildi [4].

Uchinchi muhim metod sifatida qiyosiy (komparativ) tahlil usuli tanlandi. Ushbu usul yordamida an'anaviy (industrial va postindustrial) jamiyatlarda shakllangan siyosiy mafkuralar bilan raqamli transformatsiya davrida yuzaga kelayotgan mafkuraviy modellar o'zaro solishtirildi. Qiyosiy tahlil siyosiy mafkuralarning tarixiy rivojlanish bosqichlari, ularning kommunikatsiya vositalariga bog'liqligi va ijtimoiy ongga ta'sir darajasini aniqlashga xizmat qildi. Natijada, raqamli davr mafkurallari ko'proq moslashuvchan, individual va tarmoq asosidagi xarakterga ega ekanligi ilmiy asosda yoritildi. Ushbu metod siyosiy mafkuraning klassik ideologik yaxlitlikdan voz kechib, ko'p qatlamli va plural shakllarga o'tayotganini ko'rsatdi [5].

To'rtinchi metodologik yondashuv sifatida diskursiv va kontent-tahlil usullari qo'llanildi. Ushbu usullar yordamida raqamli makondagi siyosiy diskurslar, ijtimoiy tarmoqlardagi mafkuraviy narrativlar va ommaviy kommunikatsiya matnlari tahlil qilindi. Kontent-tahlil mafkuraviy g'oyalarning qanday shakllarda ifodalanayotgani, qaysi tushunchalar va ramzlar ustuvor ekanini aniqlashga imkon berdi. Diskursiv tahlil esa mafkuraning hokimiyat, identitet va legitimlik bilan bog'liq ma'nolarini ochib berishga xizmat qildi. Bu yondashuv raqamli transformatsiya mafkurani nafaqat mazmunan, balki til va ramzlar darajasida ham o'zgartirayotganini ko'rsatdi [6].

Umuman olganda, mazkur tadqiqot metodologiyasi siyosiy mafkuralarni raqamli transformatsiya sharoitida

biryozlama emas, balki ko'p qirrali va integrativ yondashuv asosida o'rganishga xizmat qiladi. Tanlangan metodlar majmui tadqiqot maqsadiga mos bo'lib, olingan natijalarning ilmiy asoslanganligi va ishonchligini ta'minlaydi.

Natijalar. Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli transformatsiya davrida siyosiy mafkuralar nafaqat mazmunan, balki strukturaviy va funksional jihatdan ham tubdan o'zgarish bosqichiga kirgan. Raqamli muhit siyosiy g'oyalar shakllanishi, tarqalishi va legitimatsiya qilinishining an'anaviy mexanizmlarini zaiflashtirib, ularning o'rniga tarmoq asosidagi, fragmentar va moslashuvchan mafkuraviy modellarni yuzaga chiqarmoqda.

Birinchi asosiy natija sifatida, siyosiy mafkuralarning markazlashgan ideologik tizimdan tarmoq asosidagi identitetlarga parchalanishi aniqlanadi. Raqamli platformalar shaxsga yo'naltirilgan axborot oqimlarini shakllantirgan holda, mafkuraviy g'oyalarni umumiy kollektiv loyihadan ko'ra individual identitet tajribasiga yaqinlashtirmoqda. Natijada, siyosiy mafkura endilikda yaxlit dastur emas, balki turli kontekstlarda qayta talqin qilinadigan "ochiq ideologik konstruktsiya" sifatida namoyon bo'lmoqda. Bu holat R. Brubaker tomonidan ta'kidlangan "identitetning qat'iy emas, vaziyatga moslashuvchan hodisa sifatida shakllanishi" konsepsiyasi bilan hamohangdir [7].

Brubakerning yondashuvi raqamli transformatsiya sharoitida mafkuraning an'anaviy kollektivlikdan uzoqlashayotganini tushuntirishga imkon beradi. Tadqiqot natijalari ushbu fikrni tasdiqlab, raqamli mafkuralar ijtimoiy guruhlardan ko'ra individual pozitsiyalarga tayanishini ko'rsatadi. Shu bilan birga, bu jarayon mafkuraviy barqarorlikning zaiflashuviga ham olib kelayotgani aniqlanadi.

Ikkinchi muhim natija - raqamli populizm va emotsional siyosiy diskursning kuchayishidir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli kommunikatsiya tezkorligi va algoritmik ustuvorlik siyosiy g'oyalarning ratsional tahlildan ko'ra emotsional ta'sir orqali tarqalishiga sharoit yaratmoqda. Bu jarayonda siyosiy mafkuralar soddalashtirilgan shiorlar, vizual ramzlar va affektiv chaqiriqlar orqali shakllanmoqda. C. Mudde tomonidan tahlil qilingan zamonaviy populizm modeli raqamli muhitda yanada moslashuvchan va agressiv tus olmoqda [8].

Muddening populizm haqidagi qarashlari tadqiqot natijalari bilan bevosita tasdiqlanadi. Raqamli muhit populistik mafkuralarning keng auditoriyaga tez kirib borishiga imkon beradi, biroq bu holat siyosiy diskursning soddalashuvi va mafkuraviy chuqurlikning yo'qolishiga olib kelmoqda. Natijada, siyosiy ongda tanqidiy tafakkur o'rnini emotsional identifikatsiya egallayotgani aniqlanadi.

Uchinchi natija sifatida, siyosiy mafkuralarning legitimatsiya mexanizmlarida raqamli ishtirok va algoritmik ko'rinmas hokimiyatning kuchayishi qayd etildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli platformalarda siyosiy g'oyalar legitimligi ko'proq ko'rinish (visibility), layk, repost va tarmoq ichidagi qo'llab-quvvatlash orqali baholanmoqda. Bu esa demokratik ishtirok ko'rinishini yaratgan holda, aslida algoritmik filtrlash orqali boshqarilayotgan mafkuraviy maydonni shakllantirmoqda. Ushbu holat W. Kymlicka tomonidan ilgari surilgan "liberal demokratiyada madaniy va siyosiy tanlov erkinligining institutsional kafolatlari" masalasini yangi savollar bilan to'ldiradi [9].

Kymlickaning normativ demokratiya modeli raqamli muhitda jiddiy sinovdan o'tmoqda. Tadqiqot natijalari raqamli ishtirok shaklan bo'lsa-da, mazmunan texnologik vositalar bilan cheklanayotganini ko'rsatadi. Bu esa siyosiy mafkuralarning legitimatsiyasini qayta ko'rib chiqish zaruratini yuzaga keltiradi.

To'rtinchi muhim natija - mafkuraning raqamli nazorat va ma'lumotlar iqtisodiyoti bilan chambarchas bog'lanishidir. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, siyosiy mafkuralar endilikda faqat g'oyaviy emas, balki ma'lumotlar asosida shakllanuvchi texnologik jarayon sifatida ham namoyon bo'lmoqda. Raqamli kuzatuv, big data va sun'iy intellekt vositalari siyosiy xatti-harakatlarni bashorat qilish va yo'naltirish imkonini bermoqda. S.Zuboff tomonidan ta'riflangan "nazorat kapitalizmi" konsepsiyasi ushbu jarayonning mafkuraviy oqibatlarini tushuntirishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi [10].

Zuboffning yondashuvi tadqiqot natijalarini chuqurroq talqin qilish imkonini beradi. Raqamli mafkuralar endilikda faqat ongni shakllantiradi, balki xatti-harakatlarni oldindan modellashtiradi. Bu esa siyosiy erkinlik va mafkuraviy mustaqillik masalalarini yangi bosqichga olib chiqmoqda.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari raqamli transformatsiya davrida siyosiy mafkuralar kelajakda fragmentar, emotsional, algoritmik va nazoratga moyil shakllarda rivojlanishini ko'rsatadi. Bu holat mafkurani klassik ideologik tizim sifatida emas, balki dinamik va texnologik jarayon sifatida qayta talqin qilish zaruratini yuzaga keltiradi.

Muhokama. Mazkur tadqiqot natijalari raqamli transformatsiya davrida siyosiy mafkuralarning rivojlanishi murakkab, ziddiyatli va ko'p qirrali jarayon ekanini ko'rsatadi. Natijalar shuni anglatadiki, raqamli muhit siyosiy mafkuralarni nafaqat yangi imkoniyatlar bilan ta'minlamoqda, balki ularning normativ mazmuni, demokratik funksiyasi va ijtimoiy mas'uliyatini jiddiy sinovdan o'tkazmoqda. Shu bois, ushbu bo'limda olingan natijalar klassik siyosiy nazariya, zamonaviy raqamli jamiyat konsepsiyalari hamda tanqidiy yondashuvlar asosida tahlil qilinadi.

Birinchi navbatda, siyosiy mafkuralarning fragmentarlashuvi masalasi muhokamaga loyiqdir. Tadqiqot natijalari raqamli transformatsiya mafkurani yaxlit g'oyaviy tizim sifatida emas, balki individual identitetlarga moslashuvchi diskurslar majmuasi sifatida shakllantirayotganini ko'rsatadi. Bu holat siyosiy ishtirokni kengaytirayotgandek ko'rinsa-da, amalda umumiy ijtimoiy maqsad va kollektiv mas'uliyatning zaiflashishiga olib kelmoqda. J. Baudrillard ta'kidlaganidek, postmodern va raqamli muhitda belgilar va simulyakralar haqiqat o'rnini egallab, mafkura real ijtimoiy manfaatlardan uzilib boradi [11].

Baudrillardning simulyatsiya haqidagi g'oyalari tadqiqot natijalarini tushuntirishda muhimdir, chunki raqamli mafkuralar ko'pincha real siyosiy dasturlardan ko'ra vizual obrazlar va ramziy shiorlar orqali yashaydi. Biroq ushbu yondashuv haddan tashqari pessimist bo'lib, raqamli muhitdagi konstruktiv siyosiy mobilizatsiya imkoniyatlarini yetarli darajada e'tirof etmaydi. Shu sababli, fragmentarlikni faqat

inqiroz sifatida emas, balki yangi siyosiy shakllanish bosqichi sifatida ham baholash lozim.

Ikkinchi muhim muhokama masalasi - raqamli mafkuralarning demokratik jarayonlarga ta'siridir. Tadqiqot natijalari raqamli ishtirok shaklan demokratik ko'rinsa-da, mazmunan algoritmik boshqaruv bilan cheklanayotganini ko'rsatdi. Ushbu holat R. Dahl tomonidan ishlab chiqilgan demokratiyaning protsessual mezonlariga zid kelishi mumkin [12]. Dahl demokratiya uchun ongli tanlov, axborotga teng kirish va ratsional muhokama zarurligini ta'kidlaydi.

Umuman olganda, muhokama shuni ko'rsatadiki, raqamli transformatsiya siyosiy mafkuralarni klassik ideologik modeldan chiqarib, dinamik, texnologik va ziddiyatli jarayonga aylantirmoqda. Bu jarayonni na mutlaq ijobiy, na mutlaq salbiy baholab bo'ladi. Tadqiqot natijalari va tanqidiy tahlil asosida aytish mumkinki, siyosiy mafkuralarning kelajakdagi shakllanishi raqamli texnologiyalar, normativ demokratiya va axloqiy mas'uliyat o'rtasidagi muvozanatga bevosita bog'liq bo'ladi.

Xulosa. Mazkur tadqiqot raqamli transformatsiya davrida siyosiy mafkuralarning shakllanishi va rivojlanish istiqbollari murakkab, ko'p qirrali hamda ziddiyatli jarayon ekanini ko'rsatdi. O'tkazilgan tahlillar natijasida aniqlanishicha, raqamli texnologiyalar siyosiy mafkuralarni nafaqat yangi kommunikativ imkoniyatlar bilan boyitmoqda, balki ularning mazmuni, shakli va ijtimoiy funksiyalarini tubdan o'zgartirmoqda. Shu jihatdan, siyosiy mafkura endilikda faqat g'oyaviy tizim emas, balki raqamli muhitda doimiy ravishda qayta ishlab chiqiladigan dinamik jarayon sifatida namoyon bo'lmoqda.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli transformatsiya siyosiy mafkuralarning markazlashgan va ierarxik modellarini zaiflashtirib, tarmoq asosidagi, fragmentar va individual identitetlarga moslashgan mafkuraviy shakllarni yuzaga keltirmoqda. Bu holat siyosiy ishtirokni kengaytirish imkonini bersa-da, bir vaqtning o'zida umumiy ijtimoiy maqsadlar va kollektiv mas'uliyat tushunchalarining susayishiga olib kelmoqda. Natijada, mafkura jamiyatni birlashtiruvchi omildan ko'ra, muayyan guruh yoki shaxsiy pozitsiyalarni ifodalovchi vositaga aylanish xavfini yuzaga keltiradi. Shuningdek, raqamli muhitda siyosiy mafkuralarning emotsional va affektiv tuzilishi aniqlanib, bu holat siyosiy ong va qaror qabul qilish jarayonlariga sezilarli ta'sir ko'rsatishi qayd etildi. Raqamli platformalar orqali tarqalayotgan soddalashtirilgan shiorlar, vizual obrazlar va tezkor axborot oqimlari siyosiy g'oyalarni chuqur ratsional tahlildan ko'ra hissiy identifikatsiya asosida qabul qilishga undamoqda. Bu esa siyosiy diskursning sifat jihatdan o'zgarishiga, tanqidiy tafakkurning cheklanishiga va mafkuraviy polarizatsiyaning kuchayishiga olib kelishi mumkin.

ADABIYOTLAR

1. Habermas J. The Theory of Communicative Action. - Boston: Beacon Press, 1984. - P. 86-94.
2. Castells M. The Power of Identity. - Oxford: Blackwell Publishing, 2010. - P. 311-320.
3. Jürgen Habermas. The Theory of Communicative Action. - Boston: Beacon Press, 1984. - P. 75-91.
4. Manuel Castells. The Rise of the Network Society. - Oxford: Blackwell Publishing, 2010. - P. 407-423.
5. Thomas S. Kuhn. The Structure of Scientific Revolutions. - Chicago: University of Chicago Press, 1996. - P. 92-110.
6. Michel Foucault. Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings. - New York: Pantheon Books, 1980. - P. 119-133.
7. Rogers Brubaker. Ethnicity without Groups. - Cambridge: Harvard University Press, 2004. - P. 28-44.
8. Cas Mudde. Populism: A Very Short Introduction. - Oxford: Oxford University Press, 2017. - P. 63-79.
9. Will Kymlicka. Multicultural Citizenship. - Oxford: Oxford University Press, 1995. - P. 140-158.
10. Shoshana Zuboff. The Age of Surveillance Capitalism. - New York: PublicAffairs, 2019. - P. 376-395.
11. Jean Baudrillard. Simulacra and Simulation. - Ann Arbor: University of Michigan Press, 1994. - P. 1-18.
12. Rasulov R. Zamonaviy kommunikatsion texnologiyalarning jamiyatdagi mafkuraviy jarayonlarga bo'lgan ta'siri //«ACTA NUUZ». – 2025. – T. 1. – №. 1.12. – C. 176-179.
13. Rasulov R. O'zbekistonda fuqarolik jamiyati institutlarining yoshlar dunyoqarashi siyosiy ijtimoiylashuviga ta'siri //«ACTA NUUZ». – 2025. – T. 1. – №. 1.4. 1. – C. 169-171.171.
14. Khaydarova M., Rasulov R. Positive and negative consequences of the globalization process //International Conference on Arts, Society & Humanities. – 2025. – T. 1. – №. 3. – C. 35-39.